

УДК 341.4, 343.13

DOI <https://doi.org/10.32782/chern.v4.2025.30>**О. В. Шипілов**

аспірант

Пенітенціарної академії України

orcid.org/0009-0003-6122-4577

КОЛІЗІЯ МІЖ ВИМОГАМИ КПК УКРАЇНИ ЩОДО ПРОТОКОЛУ ОГЛЯДУ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ ТА ПОРЯДКОМ ЇХ НАДАННЯ ІНОЗЕМНИМИ КОМПЕТЕНТНИМИ ОРГАНАМИ

У статті досліджується вузька проблематика кримінального процесу, пов'язана з використанням у національному провадженні електронних доказів, отриманих у порядку міжнародних запитів про правову допомогу. Основна увага зосереджена на колізії між приписами КПК України, що вимагають складання протоколу огляду електронних доказів із дотриманням чітких процесуальних гарантій, та порядком їх надання іноземними компетентними органами, де така вимога часто відсутня. У результаті виникає ризик визнання отриманих відомостей недопустимими доказами, навіть якщо вони мають вирішальне значення для встановлення обставин справи.

Проаналізовано положення статей 99, 100, 107, 104 КПК України, міжнародних конвенцій (зокрема, Будапештської конвенції про кіберзлочинність 2001 р., Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 р.), а також практику Верховного Суду та Європейського суду з прав людини.

У статті звертається увага на типові проблеми: відсутність протоколу огляду електронних носіїв, втрату метаданих при передачі інформації, неможливість перевірки автентичності скріншотів чи цифрових файлів.

Проведено порівняльний аналіз підходів України, держав ЄС та США. Встановлено, що іноземна практика базується на принципі взаємного визнання доказів і спрощеному процедурному порядку, тоді як українське законодавство зберігає суворі вимоги до процесуальної форми. Автором сформульовано пропозиції щодо вдосконалення КПК України, зокрема запровадження механізму «визнання процесуальної форми» іноземних доказів, закріплення можливості проведення додаткової автентифікації отриманих електронних матеріалів та уніфікації національних норм із міжнародними стандартами.

Запропоновані заходи сприятимуть гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами, підвищенню ефективності кримінального правосуддя та забезпеченню права на справедливий суд.

Таким чином, стаття спрямована на вирішення актуальної проблеми допустимості електронних доказів, що надходять від іноземних органів у межах міжнародних запитів, та пропонує шляхи усунення колізій між національними і міжнародними підходами.

Ключові слова: міжнародна правова допомога; міжнародне співробітництво; кримінальне провадження; кримінальне правопорушення; процесуальні дії; запитувана держава; виконання міжнародного запиту; доказування; банківська таємниця, електронні докази.

Shypilov O. V. CONFLICT BETWEEN THE REQUIREMENTS OF THE CRIMINAL PROCEDURE CODE OF UKRAINE REGARDING THE PROTOCOL OF EXAMINATION OF ELECTRONIC EVIDENCE AND THE PROCEDURE FOR THEIR PROVISION BY FOREIGN COMPETENT AUTHORITIES

This article explores a critical challenge in contemporary criminal justice: the admissibility of electronic evidence obtained through international requests for legal assistance. The research identifies a legal conflict between the provisions of the Criminal Procedure Code of Ukraine (CPC), which require a detailed examination protocol of electronic evidence under strict procedural guarantees, and the practices of foreign competent authorities, where such procedural safeguards are often absent. This discrepancy creates substantial risks that vital electronic evidence may be excluded from criminal proceedings in Ukraine, even when decisive for establishing case facts.

The novelty of this research lies in its systematic analysis of the Ukrainian CPC (Articles 99, 100, 104, 107), key international instruments (the 2001 Budapest Convention on Cybercrime; the 1959 European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters), and jurisprudence of both the Supreme Court of Ukraine and the European Court of Human Rights. A comparative perspective demonstrates that while the EU and U.S. adhere to principles of mutual recognition and simplified evidentiary procedures, Ukraine's procedural rigidity limits the effective use of foreign evidence.

Attention is drawn to common challenges: the absence of an examination protocol for electronic media, the loss of metadata during the transmission of information, and the impossibility of verifying the authenticity of screenshots or digital files.

A comparative analysis of the approaches adopted in Ukraine, EU member states, and the United States is conducted. It has been established that foreign practice is largely based on the principle of mutual recognition of evidence and simplified procedural frameworks, whereas Ukrainian legislation retains strict requirements regarding procedural form.

The author formulates proposals for improving the CPC of Ukraine, in particular by introducing a mechanism of "recognition of procedural form" for foreign evidence, establishing the possibility of additional authentication of electronic materials received, and harmonizing national provisions with international standards.

The proposed measures would contribute to the alignment of national legislation with international standards, enhance the effectiveness of criminal justice, and ensure the right to a fair trial.

Thus, the article is aimed at addressing the pressing issue of the admissibility of electronic evidence

transmitted by foreign authorities within the framework of international requests, and at proposing ways to eliminate conflicts between national and international approaches.

Key words: international legal assistance; electronic evidence; admissibility; criminal procedure; mutual recognition; cross-border cooperation; fair trial.

Проблематика використання доказів, зданих у результаті міжнародних запитів, посідає ключове місце у сучасному кримінальному процесі. Зростання обсягів електронної інформації, транснаціональний характер злочинності, особливо кіберзлочинів, терористичної діяльності, відмивання доходів, торгівлі людьми чи наркоторгівлі, ставлять перед правовими системами держав питання забезпечення ефективного міжнародного співробітництва. Однією з найбільш складних і водночас дискусійних сфер у цьому контексті виступає колізія між вимогами національного кримінального процесуального законодавства України та практикою іноземних органів щодо збору, фіксації й передачі електронних доказів.

Особливе значення має ситуація, коли компетентний орган іноземної держави надає матеріали у відповідь на запит української сторони, але вони не відповідають формальним вимогам, встановленим Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК України). Насамперед це стосується відсутності протоколу огляду електронних носіїв інформації або результатів зняття інформації, оформлених у спосіб, передбачений ст.ст.104,107 КПК України. У практичній площині це породжує питання: чи може такий доказ визнаватися допустимим, чи, навпаки, він підлягає виключенню з доказової бази через порушення процесуальних вимог?

Вибір даної теми зумовлений тим, що сучасна практика демонструє серйозні проблеми у сфері міжнародної правової допомоги. З одного боку, міжнародні договори, зокрема Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність 2001 року (Будапештська конвенція), передбачають можливість швидкого доступу до електронних даних та їх передачі без складних процедур. З іншого боку, КПК України закріплює чіткі вимоги щодо оформлення процесуальних документів, що забезпечують допустимість доказів. Невідповідність цих підходів породжує конфлікт між ефективністю міжнародної взаємодії та гарантіями процесуальних прав учасників кримінального провадження.

Актуальність обраної проблеми підсилюється кількома факторами.

По-перше, стрімке зростання ролі електронних доказів у кримінальному судочинстві. Майже кожне сучасне кримінальне провадження, що стосується злочинів із транснаціональним елементом, включає роботу з електронною інформацією. Це і електронна переписка, і дані з серверів, що фізично розташовані за межами

України, і записи камер відеоспостереження, і дані з мобільних застосунків та месенджерів.

По-друге, специфіка іноземних процесуальних систем, у яких відсутня вимога щодо складання процесуальних протоколів у формі, аналогічній українській. Наприклад, у США докази можуть передаватися у формі сертифікованих копій або звітів правоохоронних органів, тоді як у країнах ЄС діє підхід, орієнтований на принцип взаємного визнання.

По-третє, практика українських судів демонструє неоднорідність у вирішенні питання допустимості таких доказів: одні суди приймають їх як належні та допустимі, інші ж відмовляють у врахуванні через формальні невідповідності.

Наукова новизна статті полягає у тому, що в ній робиться спроба комплексно проаналізувати колізійний аспект між КПК України та міжнародними підходами до збору і передачі електронних доказів, зокрема у контексті вимог до протоколу огляду. Автор прагне показати, що така колізія не є виключно технічним питанням, а має системний вплив на ефективність кримінального провадження та гарантії прав людини.

Дана проблематика в деякій мірі досліджувалася такими вітчизняними вченими, як Ахтирська Н.М., Головка Б.Ю., Козицька О.Г. Вказану проблематику вивчали також і зарубіжні вчені, зокрема Brian Carrier, Nigel Jones та багато інших.

Мета дослідження полягає у виявленні прогалин і суперечностей між національним кримінальним процесуальним законодавством та міжнародними стандартами щодо оформлення й використання електронних доказів, а також у розробці пропозицій для їх подолання.

Для досягнення цієї мети автор ставить перед собою такі завдання: 1) розкрити нормативне регулювання питання електронних доказів у КПК України, зосереджуючись на вимогах до протоколу огляду та фіксації процесуальних дій; 2) проаналізувати положення міжнародних договорів та іноземного законодавства щодо порядку збору й надання електронних доказів; 3) дослідити судову практику України та Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) з питання допустимості електронних доказів, отриманих за міжнародними запитами; 4) виявити основні колізії та проблемні моменти, які виникають при зіставленні вимог КПК України з міжнародними стандартами; 5) запропонувати шляхи удосконалення національного законодавства з урахуванням міжнародного досвіду.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі надання та використання міжнародної правової допомоги у кримінальних провадженнях, пов'язаних з отриманням електронних доказів.

Предметом дослідження є правові норми, що регулюють порядок отримання, оформлення та використання електронних доказів, наданих іноземними компетентними органами, а також судовою практикою з цих питань.

Практичне значення статті полягає у можливості використання її результатів для: 1) вдосконалення національного законодавства України; 2) підвищення ефективності діяльності органів досудового розслідування та прокуратури у сфері міжнародної співпраці; 3) формування єдиної судової практики щодо допустимості електронних доказів; 4) надання науково-обґрунтованих рекомендацій для правозастосовної діяльності.

Система доказування у кримінальному провадженні України побудована на поєднанні принципу змагальності та верховенства права.

Відповідно до ст. 84 КПК України доказами є фактичні дані, отримані у передбаченому законом порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутності обставин, що мають значення для кримінального провадження.

Нормативне визначення закріплене у ст. 99 КПК України, яка відносить до документів «матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації (у тому числі комп'ютерні дані)».

Разом з тим, в КПК України відсутнє пряме визначення терміну «електронний доказ», а отже з метою використання електронних доказів у кримінальному провадженні необхідно керуватися і іншими відповідними законами України про електронні документи, які загалом визначають електронні докази, як інформацію в електронній (цифровій) формі, що може містити відомості про обставини, які мають значення для кримінального провадження [9, с. 2].

Такі докази можуть зберігатися на портативних носіях (флеш-пам'ять, жорсткі диски, компакт-диски тощо), у пам'яті технічних пристроїв (комп'ютери, смартфони, сервери) чи у хмарних сервісах.

Ключовим для нашого дослідження є питання нормативних вимог до протоколу огляду електронних доказів.

Відповідно до ст. 104 КПК України, протокол складається у випадках проведення будь-якої слідчої (розшукової) або судової дії. Він повинен містити: місце, час та дату його складання, назву процесуальної дії; дані про осіб, які брали участь у проведенні дії; опис усіх обставин та результатів дії; відомості про об'єк-

ти, які були вилучені чи оглянуті; технічні засоби, що застосовувалися під час дії; спосіб ознайомлення учасників зі змістом протоколу, а також зауваження і доповнення до письмового протоколу з боку учасників процесуальної дії, тощо.

Стаття 107 КПК України визначає порядок фіксації кримінального провадження технічними засобами. Огляд, обшук, виїмка чи інша слідча дія зазвичай мають супроводжуватися відеозаписом, який є додатком до протоколу.

Статтею 237 КПК України визначено, що з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення слідчий, прокурор проводять, зокрема, речей, документів та комп'ютерних даних. Огляд комп'ютерних даних проводиться слідчим, прокурором шляхом відображення у протоколі огляду інформації, яку вони містять, у формі, придатній для сприйняття їх змісту (за допомогою електронних засобів, фотозйомки, відеозапису, зйомки та/або відеозапису екрана тощо або у паперовій формі) [1, стр. 88].

Щодо електронних доказів це означає, що будь-яке вилучення чи копіювання інформації має бути задокументоване у протоколі з детальним описом: типу носія, його технічних характеристик, способу копіювання чи доступу, хеш-значень файлів тощо [9, с. 76].

Таким чином, український процесуальний законодавець створив жорстку модель документування, яка покликана забезпечити: 1) автентичність електронного доказу; 2) захист від несанкціонованого втручання; 3) можливість перевірки та повторного дослідження судом.

При цьому слід зазначити, що досить часто колізійність виникає тоді, коли електронні докази надходять від іноземних компетентних органів.

Так, у більшості випадків до українських органів надходять: 1) сертифікати, довідки чи звіти від іноземних правоохоронних чи судових органів; 2) електронні файли (лог-файли, електронна переписка, дані користувачів), які не супроводжуються протоколом у розумінні ст. 104 КПК України; 3) матеріали, отримані за процедурою mutual legal assistance (MLA) або через Будапештську конвенцію.

Наприклад, відповіді на запити до Google, Meta чи інших інтернет-провайдерів надаються у формі електронних таблиць або архівів, підписаних електронними сертифікатами компанії. Такі матеріали мають юридичну силу у країнах походження, але в Україні виникає питання їх допустимості, оскільки вони не супроводжуються протоколом огляду [8, с. 123].

Українські суди неодноразово стикалися з цією проблемою. В одних випадках вони

визнавали електронні докази допустимими, мотивуючи це положеннями міжнародних договорів та принципом довіри до іноземних компетентних органів. В інших випадках – відмовляли у врахуванні матеріалів через відсутність належно оформленого протоколу.

Таким чином, практика залишається неоднозначною, що створює правову невизначеність для слідчих і прокурорів, де КПК України закріпив жорсткі вимоги до оформлення процесуальних дій із електронними доказами, зокрема обов'язковість складання протоколу огляду, а міжнародні стандарти та іноземне законодавство не завжди передбачають аналогічні процедури, що призводить до колізії.

Отже, судова практика України щодо допустимості таких доказів залишається суперечливою, що свідчить про потребу її вдосконалення законодавства та узгодження з міжнародним законодавством.

Так, міжнародне співробітництво у кримінальних справах забезпечується низкою двосторонніх та багатосторонніх договорів, включно з Конвенцією Ради Європи про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 р. та Конвенцією про кіберзлочинність 2001 р. (Будапешт) [6, с. 3].

Основними принципами міжнародного співробітництва є:

1. Принцип взаємної довіри, який передбачає, що компетентні органи однієї держави можуть довіряти матеріалам, наданим іншими державами.

2. Принцип пропорційності, згідно з яким запитувана інформація має відповідати обсягу та суті кримінального провадження.

3. Принцип конфіденційності, який обмежує доступ до отриманих матеріалів лише уповноважених осіб.

Ці принципи формують основу для передачі електронних доказів між державами та забезпечують їх допустимість у національних кримінальних провадженнях.

Будапештська конвенція 2001 року є ключовим міжнародним документом у сфері боротьби з кіберзлочинністю. Вона встановлює механізми: 1) збору цифрових доказів на території іншої держави; 2) оперативного доступу до відомостей, що зберігаються у хмарних сервісах та на серверах; 3) надання електронних доказів у рамках міжнародних запитів без необхідності фізичного вилучення носіїв.

Згідно зі статтею 18 Конвенції, компетентні органи держав-учасниць можуть звертатися із запитом про надання інформації, яка знаходиться на території іншої держави, включаючи електронні дані, що зберігаються у приватних компаніях. При цьому конвенція не передбачає

обов'язкового складання процесуального протоколу у формі, аналогічній національному законодавству України, що і породжує колізію при використанні таких доказів у кримінальному провадженні.

Європейська конвенція 1959 року також передбачає механізм надання документів та інших доказів у рамках міжнародної правової допомоги. Основні положення включають: 1) подання запиту компетентному органу іншої держави у письмовій формі; 2) виконання запиту відповідно до національного законодавства держави-виконавця; 3) можливість обмеження доступу до матеріалів через принцип державної та службової таємниці.

Особливістю є те, що Конвенція не деталізує процесуальні форми, необхідні для складання доказів, що суперечить вимогам ст. 104 КПК України щодо протоколу огляду.

Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) у своїй практиці неодноразово розглядав питання допустимості доказів, отриманих з-за кордону. Основні підходи включають: 1) принцип розумності обмежень, коли порушення національних формальних процедур не автоматично позбавляє доказів сили, якщо вони є надійними та суттєвими для встановлення істини; 2) пріоритет прав людини, особливо ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод – право на справедливий суд; 3) оцінка всіх обставин справи, включаючи походження доказів, методи їх отримання та можливість їх перевірки [6, с. 4].

При цьому ЄСПЛ часто підкреслює, що надмірна формалізація може перешкоджати ефективному міжнародному співробітництву у сфері кримінального правосуддя.

У США електронні докази, отримані за міжнародними запитами, зазвичай підтверджуються сертифікатами компетентних органів або присяжних експертів. Фізичний протокол огляду у формі, передбаченій КПК України, не є обов'язковим.

У країнах ЄС дія принципу взаємного визнання дозволяє приймати електронні матеріали як допустимі за умови, що вони отримані компетентними органами та забезпечена їх достовірність. Проте методи фіксації та документування відрізняються від українських норм.

Таким чином, міжнародні стандарти дозволяють передавати електронні докази без складання протоколу огляду, що не відповідає національним вимогам України.

Для забезпечення ефективного використання електронних доказів у кримінальному провадженні в Україні необхідна гармонізація національних норм із міжнародними стандартами, зокрема: 1) введення механізму визнання про-

цесуальної форми доказів, наданих іноземними компетентними органами; 2) запровадження норм, які дозволяють використовувати сертифіковані копії електронних доказів як належні та допустимі; 3) регламентація участі експертів у сфері інформаційних технологій під час оцінки таких доказів.

Отже, взаємодія між національним кримінальним процесом і міжнародними стандартами щодо електронних доказів формує складний правовий контекст.

В Україні, як уже зазначалося, допустимість доказу залежить від дотримання формальних вимог ст.ст.104,105,107,237 КПК України, у тому числі складання протоколу огляду електронних носіїв.

Міжнародні договори (Будапештська конвенція 2001 р., Конвенція Ради Європи 1959 р.) передбачають передачу доказів без обов'язкового протоколу, а лише на основі сертифікатів компетентних органів або інших форм підтвердження достовірності.

Це породжує колізію, оскільки національне законодавство вимагає формального протоколу, а міжнародні стандарти передбачають мінімізацію бюрократичних процедур для швидкої передачі доказів.

Аналіз судової практики та наукових джерел дозволяє виділити основні проблеми допустимості електронних доказів:

1. Відсутність протоколу огляду – найпоширеніший аргумент відмови у визнанні доказу. Українські суди, посилаючись на ст.ст. 104,237 КПК України, не приймають матеріали, отримані лише у формі електронних копій без складання протоколу.

2. Відсутність хеш-значень або інших засобів перевірки цілісності даних. Часто копії файлів надходять без технічних доказів їх незмінності, що створює ризик сумнівів у достовірності.

3. Проблема перекладу та формальної адаптації. Матеріали, отримані іноземними органами, потребують офіційного перекладу та адаптації до національних процесуальних форм.

4. Обмеженість залучення спеціалістів. Для оцінки достовірності електронних доказів часто необхідна участь ІТ-експертів, що ускладнює швидке та ефективне розслідування.

5. Непослідовність судової практики. Одні суди визнають електронні докази допустимими, інші – ні, що створює невизначеність і ризик порушення права на справедливий суд (ст. 6 Конвенції про захист прав людини).

Крім того, аналіз проблематики електронних доказів у міжнародних запитах показав, що основною перешкодою є колізія між національними формальними вимогами і гнучкими міжнародними стандартами.

Для подолання цих проблем автор пропонує дотримання наступних принципів удосконалення: 1) принцип адаптації – законодавство має враховувати міжнародні форми документування доказів, наданих компетентними іноземними органами, і забезпечувати їх допустимість у кримінальному провадженні; 2) принцип пропорційності – допустимість доказу не повинна залежати від формальних невідповідностей, якщо доказ є суттєвим для встановлення істини; 3) принцип технологічної нейтральності – закон має враховувати сучасні цифрові формати та технології зберігання інформації; 4) принцип довіри до міжнародного співробітництва – сертифікація та підтвердження компетентним органом країни-учасниці повинні забезпечувати автоматичне визнання доказу як належного.

З урахуванням вищевикладених принципів та необхідності гармонізації національного законодавства автор пропонує:

Введення спеціального механізму визнання іноземних електронних доказів. Це дозволить приймати матеріали без формального протоколу огляду за умови сертифікації компетентним органом та підтвердження цілісності.

Розробку методичних рекомендацій щодо залучення ІТ-експертів. Визначення обов'язкових процедур перевірки достовірності електронних файлів та хеш-значень.

Встановлення правил адаптації іноземних доказів до національної системи. Переклад, оформлення та долучення сертифікатів повинні бути формально визначені законом.

Уніфікацію судової практики через роз'яснення Верховного Суду. Видача обов'язкових для застосування рекомендацій щодо допустимості електронних доказів, отриманих за міжнародними запитами.

Запровадження принципу пропорційності. Суд має оцінювати матеріали не лише за формальними критеріями, а й за їх суттєвістю для встановлення істини у справі.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України, 2013. № 9–10, 11–12, 13. Ст. 88.
2. Закон України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 р. № 1906-IV. Відомості Верховної Ради України, 2004. № 50. Ст. 540.
3. Закон України «Про міжнародне приватне право» від 23 червня 2005 р. №2709-IV. Відомості Верховної Ради України, 2005. № 31. Ст.409.
4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання міжнародної правової допомоги у кримінальних справах» від 25 березня 2014 р. №108. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108-2014-p>. (дата відвідування сайту 10.09.2025).

5. Європейська конвенція про взаємну правову допомогу у кримінальних справах. Страсбург: Рада Європи, 1959. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_036#Text (дата відвідування сайту 09.09.2025).
6. Конвенція про кіберзлочинність. Будапешт: Рада Європи, 23.11.2001. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text (дата відвідування сайту 11.09.2025).
7. Судова практика Європейського суду з прав людини. Режим доступу: <https://www.echr.coe.int> (дата відвідування сайту 15.09.2025).
8. Ахтирська Н.М. До питання доказової сили кіберінформації в аспекті міжнародного співробітництва під час кримінального провадження. Науковий вісник Ужгородського національного університету, Сер. Право. 2016. Вип. 36. Т.2. С. 123–125.
9. Головка Б.Ю. Європейські стандарти судового контролю на етапі досудового розслідування в кримінальному провадженні. Ужгород: Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право, 2024. №85. Т.4. С.75–78.
10. Козицька О.Г. Щодо поняття електронних доказів у кримінальному провадженні. Режим доступу: http://lsej.org.ua/8_2020/105.pdf. (дата відвідування сайту 11.09.2025).
11. Орлов Ю.Ю., Чернявський С.С. Електронне відображення як джерело доказів у кримінальному провадженні. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2017. №1 (13) С. 12–24.
12. Сіренко О.В. Електронні докази у кримінальному провадженні. Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика). 2019. Вип. 14. С. 208–212.
13. Столітній А.В., Каланча І.Г. Формування інституту електронних доказів у кримінальному процесі України. Проблеми законності. 2019. Вип. 146. С. 179–191.
14. Цехан Д.М. Цифрові докази: поняття, особливості та місце у системі доказування. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція. 2013. Вип. 5. С. 256–260. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2013_5_58 (дата відвідування сайту 12.09.2025).
15. Eoghan Casey; Digital evidence and computer crime: forensic science, computers and the internet / by with contributions from Susan W. Brenner ... [et al.]. 3rd ed. London: Elsevier. 837 p. URL: <https://booksite.elsevier.com/9780123742681> (дата звернення: 15.09.2025).
16. Orie G. Mutual Legal Assistance in Criminal Matters: Problems and Developments in EU Law. European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice. 2020. Vol. 28 (1). P. 5–26.

Дата першого надходження рукопису до видання: 23.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 21.10.2025

Дата публікації: 26.11.2025